

REFAH DEVLETİ BAĞLAMINDA ALMANYA'DA YAŞLILARA İLİŞKİN TEMEL HAKLAR

Türken ÇAĞLAR*

Özet: Bu makalenin temel amacı, refah devleti bağlamında Almanya Federal Cumhuriyeti'nde yaşlılara yönelik temel hakları tartışmak ve açıklamaktır. Bu amaca varmak için öncelikle refah ve refah devleti kavramları açıklanmış ve tanımlanmıştır. Daha sonra Almanya refah devleti ve Almanya'da hak kavramı tartışılmıştır. İlave olarak, Almanya'da yaşlıları güvenceye alan temel haklar incelenmiştir. Genel olarak Almanya'nın sistemsal açıdan bir bütün olarak değerlendirildiğinde yaşlı bakımı ve hakları açısından mevcutlar içerisinde örnek bir refah devleti olduğu sonucuna varılmıştır

Anahtar Kelimeler: Refah, Refah Devleti, Almanya, Yaşlılık, Yaşlı Hakları

Basic Rights of the Elderly in the Context of the Welfare State in Germany

Abstract: The main aim of this paper is to explain and discuss the fundamental rights of elder people in Federal Republic of Germany from the welfare state point of view. To achieve the aim, firstly, the concepts of welfare and welfare state are explained and identified. Secondly, the Germany welfare state and the concept of right are discussed. In addition, the fundamental rights of elder people in Germany are investigated. It is concluded that the care of elder people and elder rights in Germany are in accordance with the welfare state requirements when it is compared with the current systems of welfare states, and it can also be seen as a model system.

Key Words: Welfare, Welfare State, Germany, Elderly, Elder Rights.

Giriş

Bu makalenin temel amacı, refah devleti bağlamında Almanya Federal Cumhuriyeti'nde yaşlılara yönelik temel hakları tartışmak ve açıklamaktır. Refah devleti olgusu göz önüne alındığında tüm dünyada ilk akla gelen ülkelerin başında Almanya gelmektedir denebilir. Özellikle nüfus olarak büyük bir ülke olması ve diğer taraftan yaşlı nüfusunun da fazla olması, Almanya'yı çalışma

* Dr., Hacettepe Üniversitesi, Psiko-Sosyal Danışma Birimi, Ankara.

konusu olarak öne çıkarmıştır. Dolayısıyla Almanya örneği üzerinden refah devleti ve yaşlı hakları konusunu incelemek ve tartışmak önem arz etmiştir.

Bilindiği üzere yaşlılık, günümüz toplumlarının giderek artan, önem arz eden ve gerekli önlemler alınmadığı takdirde sorun oluşturma potansiyeli taşıyan konu alanlarının başında gelmektedir. Çünkü yaşlılık döneminde bulunan kişilerin, diğer dönemlere kıyasla birçok açıdan desteklenmesi gerekmektedir. Bu dönemde kişi fiziksel, mental, sosyal ve ekonomik açılardan kayıplar yaşayabilmekte ve bir başkasının bakım ve desteğine gereksinim duyabilmektedir. Sözü edilen bu bakım ve destek geçmişte aile tarafından karşılanmaktayken, iş ve yaşam koşullarının değişmesi sonucunda aile, bu sorumluluğu karşılama konusunda sorun yaşamaya başlamıştır. Dünyada yaşlı nüfus oranının giderek artış eğilimi içerisinde olması, dikkatlerin bu nüfus grubuna yönelmesinde önemli bir etken oluşturmuştur. Bu bağlamda yaşlı nüfus oranı diğer ülkelere kıyasla daha fazla olan gelişmiş refah devletleri sorumluluk almış ve yaşlıya, aile desteğinin yanında ya da aile desteği olmadan birtakım hizmetler sunma yoluna gitmişlerdir. Refah devletinin ayırt edici temel özelliklerinden birisi topluma ya da spesifik anlamda toplum içerisinde yer alan çeşitli dezavantajlı gruplara, örneğin yaşlılara yönelik oluşturulan hizmetleri bir hak çerçevesinde ele alarak sunmasıdır.

Günümüz refah devletleri arasında yer alan Almanya diğer ülkelere kıyasla yaşlı nüfus oranı en fazla olan ülke konumundadır. Bu durum, Almanya'da yaşlılara yönelik hizmetlerin bir hak çerçevesinde gelişmesinde önemli bir zemin oluşturmuştur denebilir. Bununla birlikte, Almanya'da yaşlılara ilişkin temel haklar konusu ele alınmadan önce konu ve tartışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle refah kavramı ve refah devletinin ortaya çıkışına ilişkin bir tanımlama ve açıklamanın yararlı olacağı düşünülmüştür.

Refah ve Refah Devleti Kavramları

Refah ya da refah devleti kavramının ortaya çıkışının kaynağına bakıldığında, insan toplumlarının acı deneyimlerinin rol oynamış olduğunu söylemek olanaklıdır. Özellikle ellerinde güç ve sermaye bulunduran kesimlerin sosyal ve ekonomik refahından söz etmek olanaklı iken başta toplumun en alt tabakasını oluşturan yoksullar olmak üzere, toplumun önemli bir oranı her türlü refahtan yoksundu. Bu durum, başta Fransız Devrimi ve 1929 Dünya Ekonomik Krizi olmak üzere pek çok kriz, toplumsal hareketler, isyan, çatışma ve yoksulluğun getirdiği sayısız sorunlara yol açmıştır. Nihayetinde bilim ve siyaset insanları, bu sorunlara çözüm bulma arayışına girdiler ve bu konuda yeni sistem ve öneriler geliştirmeye çalıştılar. Aslında refah devleti ya da refah toplumu kavramının temelinde sosyal devlet anlayışı yatmaktadır. Sosyal devlet anlayışı temelde, sosyalist düşünceye alternatif, sosyalizmin yayılmasını engellemek amacıyla geliştirilmiş bir kavramdır denebilir. Çünkü bireysel haklar konusunda liberal

anlayışın sosyalizm karşısında yetersiz kaldığı görülmüş ve yeni bir anlayışa olan gereksinim neticesinde sosyal devlet anlayışı şekillenmiştir. Sosyal devlet anlayışının şekillenmesinde Almanya'nın kilit bir rol oynadığını söylemek olanaklıdır. Bu anlayışın temelleri 19. Yüzyıl Bismark Almanya'sında atılan sosyal sigorta sistemine dayanmaktadır. Liberal bir devlet olan Almanya o dönemlerde baş gösteren sosyalizm anlayışını bir tehdit olarak algılamış ve bu tehdidi azaltabilecek bir sistem kurma gereği duymuştur denebilir. Diğer bir deyişle, sanayi devrimi sonrası toplum içerisinde baş gösteren huzursuzlukların önüne geçebilmek için, yine toplum üyelerinin kendi katkı payları ile karşıladıkları bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulmuştur. Kişiyi, hak temelli bir yaklaşımla ele alan sosyal devlet uygulamaları, savaş dönemiyle birlikte başlamış ve İkinci Dünya Savaşı sonrası hız kazanmıştır. Almanya'da yoğun bir şekilde yaşanan İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin geride bırakılması ve Almanya'nın kendini yeniden var kılmasında demokratik bakış açısı ve sosyal devlet uygulamaları önemli bir katkı sunmuştur denebilir. Öncesinde krallık ve sonrasında yaşadığı totaliter yönetim deneyimlerinin olumsuz etkilerini gören Almanya, baskıcı bir yönetim anlayışı yerine demokratik, eşitlikçi ve hak temelli bir yönetim anlayışını benimsemiştir.¹ Dolayısıyla özünde liberal bir ülke olan Almanya'nın, sosyal refah devletini yaratarak geleceğini garanti altına aldığı rahatlıkla söylenebilir. Almanya'da sosyal politikaların tepeden tabana aktarılmasındaki temel mantığı, Koray'ın bu konuda yapmış olduğu şu değerlendirme destekler niteliktedir: "Refah devleti Batı Avrupa'da kapitalizmin demokrasi ile sermayenin işçi sınıfı ile uzlaşmasının arkasındaki yapı taşıdır" (Koray, 2001:19).

Her ne kadar bazı kaynaklarda aynı anlamdaymış gibi kullanılıyor olsa da, esasında sosyal devlet kavramı ile refah devleti kavramı arasında ince bir ayrım söz konusudur. Refah devleti, sosyal devletin gelişmesi ile birlikte devletin vatandaşlarına tanıdığı hak ve sunduğu hizmetlerin nicel ve nitel olarak artması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Diğer bir deyişle refah devletini, sosyal devletin bir üst aşaması olarak nitelendirmek olanaklıdır.

Giddens'a (2000: 131) göre refah kavramı özünde yalnızca ekonomik bir kavram değildir; insana yatırım yapan ve insanın mutluluğunu kendisine hedef edinen bir kavram olmakla birlikte sosyal refahın maksimizasyonu amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören bir anlayışı temsil etmektedir. Giddens burada devletin müdahaleci yönüne vurgu yapmıştır. Özdemir (2007: 404) ise refah devletini şu şekilde tanımlamıştır: "Refah Devleti, kavram olarak, bireylere ve ailelere, minimum bir düzeyde gelir garantisi sağlayan; kişilerin, belirli sosyal risklerin (hastalık, yaşlılık, işsizlik vb.) üstesinden gelmelerinde onlara yardımcı olan; sosyal refah hizmetleri aracılığıyla, tüm vatandaşlara iyi yaşam standartları sağlayan bir kurumu ifade etmektedir". Diğer bir deyişle refah devleti, şahıslara ve ailelere asgari bir gelir

¹ Benzer bir tartışma için bkz. Hockerts, 1980.

güvencesi veren, onları toplumsal ve ekonomik tehlikelere karşı koruyan, sosyal güvenlik olanağı sağlayan, toplumsal konumları ne olursa olsun tüm yurttaşlara eğitim, sağlık, barınma gibi sosyal hizmetler alanında belli bir standart getiren devlettir (Şenkal, 2005: 276). Yine benzer bir tanımlamaya göre “Refah devleti anayasal olarak, sadece temel hakları, kişisel ve iktisadi özgürlükleri güvence altına almakla kalmayıp (hukuk devleti), aynı zamanda, toplumsal eşitsizlik, karşıtlık ve gerginlikleri (bir ölçüde) dengelemek amacıyla mali ve maddi önlemler alan demokratik bir devlettir” (Schubert ve Klein, 2006: 282)². Refah devleti ile ilgili yapılan son tanımlamada ilk ikisinde yapılan tanımlamalara ek olarak “demokratik” ibaresine dikkat çekilmiştir. Gerçekten de sosyal devlet ve bir üst aşaması olan refah devletinin kaynağına bakıldığında demokrasinin önemli bir rol oynadığı ve demokratik kültür ve yapı olmadan sosyal adaletin tam olarak sağlanamayacağını söylemek olanaklıdır. Bunların dışında refah devletinin literatürde yine benzer şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Bunların bazılarında göre refah devleti piyasa güçlerinin rolünü bilinçli olarak azaltan (Briggs, 1999: 221), piyasa ile özgürlük ve sosyal eşitlik ilkelerini bağdaştıran (Gutman, 1991:21, Akt.: Aktan ve Özkıvrık, 2003) ve piyasanın yanı sıra bir sosyal yönetim aracı olarak nitelenebilecek (Koray, 2001: 24) bir devlet türüdür.

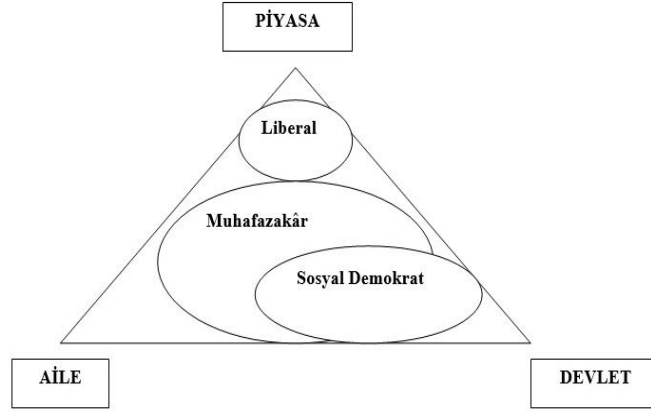
Refah devleti kavramının geçirmiş olduğu değişim ve gelişimleri; 1880 öncesi paternalist anlayışın etkin olduğu dönem; çalışanların finansmana zorunlu olarak katıldıkları ve sosyal sigorta kurumlarının koruması altında oldukları 1880-1945 yılları arası sanayileşme dönemi; sosyal devlet fonksiyonunu yerine getiren kurumların genişlediği, gelirin devamlılığı ve yaşam standardının yükseltilmesi amacı güden, altın çağ olarak nitelendirilen 1945-1975 arası dönem ve yeniden yapılandırma arayışlarının başladığı dönem olan 1975 sonrası kriz dönemi olarak özetlemek olanaklıdır (Özdemir, 2007: 177-178).³

Literatürde refah devleti ile ilgili farklı sınıflandırmalara rastlamak olanaklıdır. Bunlar içerisinde Anderson (1990: 23, 25-26) tarafından yapılmış olan sınıflandırmaya göre refah devletleri grubu içerisinde yer alan Almanya, İsviçre ve Fransa gibi ülkeler muhafazakar; İskandinav ülkeleri sosyal demokrat; son olarak Amerika, İngiltere ve Kanada gibi ülkeler ise liberal refah modeli içerisinde ele alınmıştır. Buna göre İskandinav ülkeleri en gelişmiş, Kıta Avrupası ülkeleri orta düzeyli ve liberal ülkeler ise en zayıf refah ülkeleri olarak değerlendirilmiştir. Sözü edilen bu üçlü modelin belli başlı özelliklerini şu şekilde özetlemek olanaklıdır:

² Almanya Anayasası’nda yer alan refah devleti tanımlaması da bu şekilde yapılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Art. 20, Art. 28, Sozialgesetzbuch Allgemeiner Teil I.

³ Oschmiansky ve Kühl (2010) tarafından Alman sosyal devletinin geçirmiş olduğu süreçler de benzer şekilde tanımlanmıştır. Buna göre Alman sosyal devleti 19. Yüzyıl’ın sonuna doğru oluşum süreci, 1949- 1998 yılları arası gelişim süreci ve 1998’den günümüze kadar gelen süreçte ise yeniden yapılandırma dönemini yaşamıştır. Ayrıca bkz. Schmidt, 2005.

Şekil 1: Anderson'un Üçlü Refah Modeli

Kaynak: Berger, 2007: 1.

Sosyal demokrat model kapsamında olan ülkelerde refah devletinin insanlara sunduğu olanaklar evrensel değerlerle revize edilmiştir. Bu devletler toplumda minimum standartlarda bir eşitlik yerine, yüksek standartlarda eşitliği garanti eder (Bolkovac, 2012: 8). Devlet bireye atıfta bulunur, diğer iki modelde olduğu gibi birey için aile ya da piyasaya sorumluluk yüklemeyiz. Bireyi, aile ve piyasaya muhtaç bırakmayarak kendisi sorumluluk alır. Bu devletlerde yaşlılara verilen hizmetler nicel ve nitelik olarak diğerlerine kıyasla yüksek orandadır.

Almanya'nın da içerisinde yer aldığı muhafazakâr model kapsamında olan ülkelerde kilisenin güçlü bir etkisi bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, yaşlılara yönelik hizmetler çoğunlukla kiliseler ve diğer özel kuruluşlar tarafından yerine getirilmektedir. Devlet hizmetin direkt olarak sunucusu değil, daha ziyade dolaylı bir rol üstlenmektedir. Diğer bir deyişle, devlet düzenleyici, dağıtıcı ve denetleyici bir konumda bulunmaktadır. Özelleşme liberal modele kıyasla çok daha düşük oranda yer almaktadır. Muhafazakâr modelde ailenin geleneksel sorumluluklarını yerine getirmesi beklenir. Ailenin sorumluluklarını yerine getiremediği durumlarda devlet aileyi ve gerekiyorsa bireyi destekler.

Liberal model kapsamında olan ülkelerde ise devletin-olanaklarıyla karşılaştırıldığında- yaşlılara yönelik hizmetlere katkısının düşük olduğu görülmektedir. Sözü edilen ülkelerde kişilerin çalışmak yerine örneğin sosyal yardımlarla geçinmeyi tercih etmesinin önüne geçmek için devletin sunduğu sosyal olanakların bilinçli olarak düşük seviyede tutulduğu belirtilmektedir (Bolkovac, 2012: 7). Bu modelde devlet ya tamamen pasif ya da aktif konumdadır. Piyasanın yanı sıra aileye yüklenen sorumluluklar önemli boyuttadır. Bireyden, yani yaşlıdan devlet değil, kendisi ya da ailesi sorumludur. Birey gereksinimlerini, ya aileden

ya da piyasadan, yani özel şirketlerden belli bir ücret karşılığında satın alır. Özel sosyal güvenlik şirketleri revaçtadır. Devletin müdahalesi yalnızca çok muhtaç durumda olan insanlara yöneliktir. Bu grup içerisinde yer alan ve yardıma gereksinim duyan insanların ise en büyük sorunlarından biri kolayca deşifre olabilmeleridir.

Görüldüğü üzere yukarıda sözü edilmiş olan üçlü sınıflandırmada refah devletin yüklenmiş olduğu sorumluluk oranının en fazla sosyal demokrat, sonrasında muhafazakâr ve en az liberal refah modeli kapsamında yer aldığını söylemek olanaklıdır. Diğer bir deyişle, yaşlılara yönelik uygulamalar konusunda devletin kaynaklarının sosyal demokrat modelden diğer modellere doğru gidildikçe azaldığı söylenebilir.

Giddens da (2000: 18) refah devletlerini Anderson'inkine (1990) benzer bir şekilde sınıflandırmış, ancak buna ek olarak bir dördüncü modeli de sınıflandırmaya dâhil etmiştir. Buna göre ilk grubu oluşturan Birleşik Krallık Sistemi sağlık ve sosyal hizmetleri öne çıkarmakla birlikte gelire bağımlı kazançları ön plana çıkarmaktadır. Diğer bir deyişle, gelir ne kadar büyükse hizmetleri satın alma gücü o oranda artmaktadır. İkinci grubu oluşturan İskandinav Sistemi, temelde herkesi kapsayan, dünyada en yüksek vergi oranlarına sahip ve vatandaşlarına önemli oranda maddi yardım ve sağlık hizmetleri sunmaktadır. Üçüncü grubu oluşturan Orta Avrupa Sistemi –Almanya da bu sistem içerisinde yer almaktadır–, İskandinav Sistemi'ne göre daha az taahhütlerde bulunmakla birlikte, iyi gelir kaynaklarına sahiptir. Bu kaynakları çalışanların sosyal yardım katkılarından elde eder. Dördüncü grubu oluşturan Güney Sistemi ise yapılanma açısından Orta Avrupa devletlerine benzemekle birlikte, bunlara kıyasla sağlık ve sosyal hizmetlerin kapsamı ve sosyal yardım miktarları açısından düşük düzeydedir. Buna göre İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve Türkiye gibi ülkeler Güney Avrupa Sistemi içerisinde yer almaktadır (Ayrıca bkz. Ferrara, 2010: 195- 229; Günel, 2009: 45; Zengin, 2014: 6).

Refah devletlerinde genel olarak, 1975 sonrası kriz dönemine kadar vergi, istihdam ve kamu sosyal harcamalarının arttığı bilinmektedir. Bir fikir vermesi açısından Avrupa Birliği içerisinde yer alan bazı devletler ve Türkiye'de toplam sosyal harcamalara ayrılan orana bakmanın yararlı olacağı düşünülmüştür. Böylelikle refah devletleri ve özelde Almanya'nın konumu daha iyi anlaşılacaktır.

Tablo 1: Sosyal Harcamaların Gayri Safi Milli Hasıla İçindeki Oranı- 2010 Yılı

Ülke	GSMH İçindeki Oran %	Ülke	GSMH İçindeki Oran %
Fransa	33.8	Belçika	30.0

Danimarka	33.3	İtalya	30.0
Hollanda	32.1	EU Ortalaması	29.4
Almanya	30.6	Polonya	19.2
Finlandiya	30.5	Bulgaristan	17.2
İsveç	30.3	Romanya	17.1
Avusturya	30.2	Türkiye	12.8

Kaynak: BMAS⁴, Sozialleistungsquoten 2010 / Sozialbericht 2013 / Kamu Harcamalarını İzleme Platformu Sosyal Harcamalar Raporu 2012.

Tabloda, 10 AB refah ülkesi, kendi içinde sosyal harcama oranları açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre sosyal harcamaların GSMH'ya oranı en fazla olan ülke yüzde 33.8 ile Fransa'dır. Görüldüğü üzere esasında tabloda yer alan ülkelerin sosyal harcamalara ayırdığı pay birbirine yakın orandadır. Almanya yüzde 30.7'lik oran ile dördüncü sırada yer almakta olup, AB ortalamasının üzerinde bulunmaktadır.

Buradan hareketle, Alman refah devletinin yıllar bazında sosyal harcamalara ayırdığı paydaki değişimlere bakılmıştır.

Tablo 2: Almanya'da Yıllar Bazında Sosyal Refah Harcamalarındaki Değişim Oranı

Yıl	Milyar Euro	GSMH İçindeki Oran	Artış Oranı
1961	31.6	18.7	11.6
1975	145.2	26.3	17.3
1990	314.3	24.1	6.2
1995	522.4	28.3	5.3
2000	608.5	29.7	3.0
2005	669.3	30.1	1.1
2010	764.6	30.6	2.3

⁴ Bundesministerium für Arbeit und Soziales.

2015	852.4	29.6	3.0
2017*	902.5	29.6	2.8

Kaynak: BMAS, Sozialbericht 2013. (*Tahmini Oranlar) / BMAS, Sozialebudget 2015.

Tabloda görüldüğü üzere Almanya’da sosyal harcamalara ayrılan pay 1960’lı yıllardan itibaren 1975’li yıllara kadar yüzde 17.3 oranında bir artış göstermiştir. Dolayısıyla Almanya savaş sonrası, diğer bir deyişle, yeniden toparlanma süreci sonrası sosyal refah devleti olma yolunda hızla ilerlemiş ve sosyal refah harcamalarını 1975’li yıllara kadar geçen süre içinde önemli oranda arttırmıştır. Ancak bu tarihten itibaren Almanya’nın da diğer devletler gibi sosyal harcamalarda geçmişe oranla kısıntıya gittiği görülmüştür. Tablodaki değerler Almanya’nın 2017 yılına kadar -yıllar bazında arada bazı artışlar görülse de sosyal harcamalardaki artış oranını giderek düşürdüğünü söylemek olanaklıdır.

Bu sosyal harcamalara karşılık refah toplumlarında yüksek vergi oranları da dikkat çekicidir. Ancak bu oranlar da ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Yine Anderson (1990)’un yaptığı sınıflandırma baz alınacak olursa, en yüksek vergi oranlarına sosyal demokrat ülkeler olarak nitelenen İskandinav ülkelerinin sahip olduğu (%40-50), bu anlamda ikinci grubu Kıta Avrupa’sı olarak nitelenen ve içerisinde Almanya’nın da bulunduğu ülkelerin (%30-40) ve üçüncü grubu, ilk iki gruba oranla daha düşük vergi oranlarına sahip olan Anglosakson ülkelerinin oluşturduğunu (%30 ve daha aşağı) (Özdemir, 2007) söylemek olanaklıdır.

Refah devletinin temellerinin atılmasında Bismark’ın sosyal sigorta sisteminin önemli bir işleve sahip olduğu yukarıda dile getirilmiştir. Refah devleti özellikle 1929 Ekonomik Krizi sonrası Keynes tarafından geliştirilen liberal anlayış doğrultusunda gelişmiştir. Keynes ekonomik ve sosyal açıdan etkin bir devlet modeli geliştirmiş; ekonomik büyüme ve hakkaniyet ilkesini aynı oranda gözetmiştir (Rosanvallon, 2004: 43). Daha önce de belirtilmiş olduğu üzere esasında refah devleti anlayışını bir yerde kapitalist ekonomik anlayışın devamlılığını sağlayan bir araç olarak nitelemek yanlış olmayacaktır. Ancak öyle olsa da, her halükarda bu araç toplum üyelerini sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardımlar ve diğer mekanizmaların oluşturduğu bir çatı altında asgari bir oranda güvenceye almakta, bireysel hakları ön plana çıkarmakta ve evrensel hümanist değerlere vurgu yapmaktadır. Bu yönüyle de kuşkusuzdur ki çok önemli bir yere sahiptir. Modernleşme sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu mekanizmaların kapsamı refah devletlerinin yapısına göre farklılıklar göstermiş ve devletin vatandaşlarına karşı olan sorumluluklarının oranını belirlemiştir.

Süreç içerisinde 1975’li yıllara kadar bir yükselme eğilimi gösteren refah hizmetlerinin 1975 sonrası yaşanan “Petrol Krizi”nin sonuçlarından olumsuz olarak etkilendiği ve refah harcamalarının ekonomik krizin günah keçisi olarak

görölmeye başlandığı bilinmektedir. Bu bakış açısının gelişmesinde, neoliberal politika anlayışının etkisinin önemli bir rol oynadığı düşünölmektedir. Çünkü noeoliberal politikalar sosyal devlet anlayışını yadırgamakla birlikte, devletin küçöltölmesi, bunun yerine her alanda özelleştirmeyi teşvik eden bir anlayış temsil etmektedir. Neoliberal politikaların günümüzün yadsınamaz bir gerçeği olduğu ve dünya ölkelerinin bu politikalardan bir şekilde etkilendiği ya da etkileneceği ortadadır. Bu gerçekliğe rağmen refah toplumlarının ulaşmış bulunduğu bilinç düzeyi göz önünde bulundurulduğunda, bir hak niteliğinde olan sosyal refah hizmetlerinin sunulmaya devam edeceği söylenebilir. Çünkü haklarının bilincinde olan bir toplumun sözü edilen hizmetlerin devamının sağlanmasında bir baskı unsuru oluşturacağı ve yöneticilerin sözü edilen bu duyarlılığı göz ardı edemeyecekleri düşünölmektedir. Diğer taraftan sosyal devlet yapısının özellikle çeşitli riskler ile karşı karşıya kalan toplum kesimleri için (yoksul, işsiz, yaşlı vb. gibi) günümüzün vazgeçilmez bir alternatifi olduğu bilinmektedir. Nitekim Kuhnle tarafından Avrupa sosyal refah sistemlerine yönelik olarak yapılan çalışmada, sosyal devlet anlayışının 1990'lı yıllar sonrasında bir yavaşlama sergilemiş olsa da, güçlenerek kurumsallaşmaya devam ettiği belirtilmektedir (Aktaran Gökbayrak, 2001).⁵ Dolayısıyla Almanya'nın da içerisinde bulunduğu orta Avrupa ve İskandinav refah devletlerinin de neoliberal politikalardan etkilendiği, ancak bu etkinin sosyal devletin yapı ve kurumlarını sarsacak düzeyde bir güç oluşturmadığını söylemek olanaklıdır. Özellikle yaşlı nüfus oranı giderek artacak olan bu refah devletlerinde yaşlılara yönelik hakların geliştirilmesi ve bu doğrultuda hizmetlerin çeşitlenmesinde sosyal devletin devamlılığının sağlanması önemli bir unsur oluşturmaktadır.

Almanya Refah Devleti ve Hak Kavramı

Yukarıdaki verilmiş olan bilgilerden hareketle refah devleti ile hak kavramının gelişimi arasında doğrusal bir orantı olduğu söylenebilir. Özellikle Almanya örneğinde bu durumu somut olarak görmek olanaklıdır. Bismark Dönemi'yle birlikte alınan sosyal güvenlik önlemlerinin Almanya'da hak kavramının ortaya çıkmasında bir basamak teşkil ettiği açıktır. Bilindiği üzere hak kavramı bir alanda ya da konuda toplumun tüm kesimlerini koşulsuz olarak içerisine alan bir yapı sergilemektedir. Bismark Almanya'sında oluşturulan sistemde hak sahibi olabilmek için her ne kadar kişinin finansmana katkı vermesi koşulu bulunsa da bu girişim Almanya'da hak kavramının gelişiminde önemli bir zemin oluşturmuştur. Çünkü önceleri yalnızca çalışan kesimleri kapsayan bu hak, süreç içerisinde gelişerek toplumun tüm kesimlerini kapsar duruma geldi. Dolayısıyla Almanya'da 20. Yüzyıl öncesi toplumun belli kesimlerini kapsayan sosyal

⁵ Bu konuda ayrıca bilgi için bkz. Bogeden, 2007: 126- 138.

politika anlayışından⁶, sosyal sigorta sistemi aracılığıyla toplumun tümünü kapsayan bir anlayışa doğru bir gidiş söz konusu olmuştur (Schmidt, 2005: 21.).

Bu çalışmanın odak noktası olması nedeniyle söz konusu haklar daha çok yaşlılar açısından ele alınmıştır. Yaşlılar açısından kazanılmış haklar, daha ziyade ekonomik ve sosyal haklar⁷ alanında olmuştur. Bilindiği üzere yaşlılık döneminde bulunan kişiler, diğer dönemlerde yer alan kişilere kıyasla ekonomik ve sosyal açıdan daha dezavantajlı konumda olabilmektedirler. Emeklilik ile birlikte gelirden görülen azalma, diğer taraftan yaşlanma ile birlikte daha sık görülebilen sağlık sorunları ve bunun yanında bakım gereksinimi göz önüne alındığında, kişinin yaşam standardında bir düşüş olmaması için ekonomik ve sosyal açıdan desteklenmesi daha da büyük bir önem arz etmektedir.

Almanya’da Yaşlıları Güvenceye Alan Temel Haklar

Haklar açısından bakıldığında Almanya Anayasası’nda yalnız yaşlılar için oluşturulmuş spesifik haklar bulunmadığı⁸ ve yaşlıların genel olarak toplumun bütünü için geçerli olan ve eşitlik temelinde oluşturulmuş haklardan yararlandığını söylemek olanaklıdır (Igl ve Klie, 2007: 18). Nitekim yasal zeminde gereksinimi olan herkes ayırt edilmeksizin var olan hak ve hizmetlerden aynı şekilde yararlanmaktadır.⁹ Bu anlamda temel haklar bağlamında yaşlılar açısından öncelikli hakların neler olduğuna bakmanın daha anlamlı bir çerçeve sunacağı düşünülmektedir:

Almanya’da toplumu oluşturan bireylerin her anlamda eşit olduğu ve kimşenin cinsiyeti, etnik kökeni, ırkı, dili, geldiği anavatanı, inancı, dini ya da politik bakış açısı ve engelliliğinden ötürü ayrımcılığa maruz bırakılmayacağı, daha açık bir ifade ile toplumun geri kalan üyelerinden hiçbir şekilde farklı bir muameleye tabi tutulamayacağı ya da avantajlı konumda olamayacağı temel yasada belirtilmiştir.¹⁰ Burada Almanya’nın sosyal adalete vurgu yaptığı görülmektedir. “Kimsenin ayrımcılığa maruz bırakılmayacağı” hakkı kuşkusuzdur ki yaşlılar açısından da önemli bir çerçeve oluşturmaktadır. Burada belirtilen “engelli olma” durumuna dikkat çekilmesi gerekmektedir. Almanya’da yaşlılık ya da ileri yaşlılık döneminde kendi gereksinimlerini karşılayamayan ve bundan ötürü başkasının yardımına ya da bakımına gereksinim duyan yaşlılar, engelliler

⁶ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Sachse ve Tennstedt, 1998:107-117.

⁷ Emeklilik, sağlık, bakım, sosyal yardım alma hakkı ekonomik ve sosyal haklar arasında yer almaktadır.

⁸ Avrupa Sosyal Şartı’nın (1999) 23. maddesinde direkt “Yaşlılara yönelik haklar” ifadesi kullanılmıştır. Ancak Almanya bu Şartı onaylamamıştır. <http://www.tbmm.gov.tr/komision/kefe/docs/sosyalsart.pdf>

⁹ Art.3, Abs.1, Abs.2, Grundgesetz

¹⁰ Art.3, Abs.3, Grundgesetz.

grubunda değerlendirilmektedir.¹¹ Yaşlıların bakım sigortası hizmetlerinden yararlanmasında bu bakış açısının önemli bir yeri olduğunu söylemek olanaklıdır. Dünya Sağlık Örgütü, fiziki ve ruhsal hasarları bulunan, günlük aktivitelerini yerine getirmekte zorlanan ve sosyal yaşamda desteğe gereksinim duyan insanları engelli olarak tanımlamıştır.¹² Almanya'da demanslı¹³ yaşlılar 2001 yılından itibaren bu grupta değerlendirilmekte ve yaşlılara yönelik oluşturulan hizmetler bu bakış açısıyla sunulmaktadır (Keck, 2012: 83). Bakım sigortasının oluşturulmasında her ne kadar giderek artış eğilimi içerisinde olan yaşlı nüfus oranı temel bir etken oluşturmuş olsa da, Almanya'da bakım sigortası toplumun tüm kesimlerini kapsamaktadır. Diğer bir deyişle, Almanya'da bakım sigortası çerçevesinde sunulan hizmetler bütün yaş gruplarını kapsamakla birlikte gereksinim sahibi herkes için bir hak niteliğinde bulunmaktadır. Çünkü Almanya bakım sigortasına, 18 yaş ve üstü çalışan tüm bireylerden katkı payı kesilmektedir. Almanya bakım sigortasına prim yatıran kişilerin eş ve 18 yaşını doldurmamış çocukları da otomatikman bakım sigortası hizmetlerinden yararlanabilmektedir.¹⁴ Bunun için ayrıca bir prim ödemesine gerek bulunmamaktadır.¹⁵

Yine temel haklardan olan, “herkesin insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmesinin” yaşlılar açısından aynı derecede önemli bir diğer hak olduğunu söylemek olanaklıdır. Kuşkusuzdur ki, insanlar daha önceki yaşamlarında olduğu şekliyle yaşlılık döneminde de her açıdan insan onuruna yaraşır bir yaşam sürbilmelidirler. Almanya'da yaşlılara yönelik hizmetlerin çerçevesinin çizilmesinde, yaşlıların ev ortamı ya da kurumda barınmasında bu hakkın önemli bir ölçüt olarak ele alındığı ve çeşitli yasalarla güvenceye kavuşturulduğu söylenebilir. Bu durumu, yetmişli yıllarda çıkarılan ve “Heimgesetz”¹⁶ olarak nitelendi-

¹¹ Sözü edilen engelli olarak görülme durumu bakım yasası çerçevesinde engelliliğin şiddetine göre kademelendirilmiş ve verilen hizmetlerin kapsamı da ona göre şekillendirilmiştir.

¹² WHO, Internationale Klassifikation der Funktionsfaehigkeit, Behinderung und Gesundheit, 2005: 24-25. (Dünya Sağlık Örgütü, sözkonusu raporu 2001 yılında İngilizce olarak yayınlamış olup, rapor 2005 yılında Almancaya çevrilmiş ve bu şekliyle yayınlanmıştır).

¹³ Demans diğer adı bunama olarak nitelenebilecek kavram, ortalama yaşam süresinin artması ile birlikte yaşlılık döneminde sıkça görülebilen rahatsızlıklardır. Örneğin Alzheimer hastalığı bir demans çeşididir.

¹⁴ Detaylı bilgi için bkz. Çağlar, 2015.

¹⁵ Almanya ile ilgili bir kıyas yapılabilmesi için örneğin bakım sigortasının devreye alındığı Japonya'da bakım sigortası hizmetlerinden öncelikle 65 yaş üstü kişiler olmak üzere 40 yaş ve üstü kişiler yararlanabilmektedir. Çünkü bu kişiler 40 yaşından itibaren bakım sigortasına prim yatırmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Seyyar ve Oğlak, 2005: 755.

¹⁶ “Heimgesetz” adı altındaki kurum bakımı yasası 1975 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yasa barınma ve bakıma gereksinimi olan yaşlılar ile engelliler için oluşturulmuş tüm yatılı kurumları ve ayrıca da gün içerisinde bakım hizmeti sunan kurumları kapsamaktadır (Art.1 HeimG). Bu yasayla birlikte Almanya'da kurum bakımı konusunda ilk kez yasal birtakım kurallar oluşturulmuştur. Bunda özellikle o yıllarda Avrupa ve Amerika'da yaşlı ve diğer engellilerin ayrımcılığa maruz kalabilecekleri ile ilgili konuların politik arenada sık sık işlenmesinin etkisi olmuştur ve bunun sonucunda kurumlarda barınan ve bakılan yaşlıların kurumsal açıdan daha iyi bir

rilen Kurum Yasası'yla örneklemenin konuya açıklık kazandıracığı düşünülmektedir. Bu yasa çıkarılana kadar Almanya'da yatılı kurumlarda barınan ve bakım gören yaşlıların kurum uygulamaları ile ilgili söz hakkı bulunmamaktaydı. Kurumdaki uygulamalar yalnızca kurum idaresinin inisiyatifinde yürütülmekteydi. İlk kez bu yasayla kurumda barınan ve bakılan yaşlılar kurumdaki uygulamalar konusunda söz söyleme ve verilen kararlara katılım hakkı elde etmiş oldular.¹⁷ Yalnızca yaşlılar açısından ele alınacak olunursa, yasanın temel amacının, kurumda barınan ve bakım gören yaşlıların insan onuruna yaraşır bir şekilde gereksinimlerinin karşılanması ve bu doğrultuda güvenli bir yaşam alanı oluşturulması olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle bu durumun, devletin "herkese insan onuruna yaraşır bir yaşam alanı oluşturması sorumluluğu ve görevi"¹⁸ nin bir sonucu olduğunu belirtmek gerekir.

Temel haklar arasında yer alan "Temel Güvence" (Grundsicherung)¹⁹ hakkının da yaşlılar açısından son derece önemli bir yere sahip olduğunu söylemek olanaklıdır. Sözü edilen temel güvence hakkının Almanya'ya özgü önemli haklardan biri olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Temel güvence hakkı, toplumdaki herkesi kapsamamaktadır.²⁰ Almanya'da 65 yaş üzeri geçimini sağlayamayacak düzeyde bir gelire sahip olan yaşlılara temel güvence olanağıyla yardım edilmektedir.²¹ Bu grupta yer alan yaşlıların hastalık ve bakım sigorta katkı payları devlet tarafından ödenmektedir. Almanya'da 2006 yılı verilerine göre 371.000 emekli yaşlı "Temel Güvence" hakkından yararlandırılmış olup, bu sayı emeklilerin yaklaşık olarak yüzde 2.3'ünü oluşturmaktadır.²² Ayrıca

standarda kavuşturulması gereği hissedilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Goffman, Über die sozialen Situation psychiatrischer Patienten und anderer Insassen, 1981.

¹⁷ Detaylı bilgi için bkz. Art.10 HeimG. Yasada geçen ve "Heimbeirat" adı altında kurumdaki yaşlılardan oluşturulan "Danışma Kurulu" aracılığıyla kurumda barınan ve bakılan yaşlıların kurum içerisinde yaşam ile ilgili kurallar, bakım, kurumda kalma koşulları ve boş zaman etkinlikleri konusunda kurum yönetimi ile birlikte karar alma hakkı vardır. Ayrıca bu kurul içerisinde yer alan yaşlıların resmi olarak insan onuruna yaraşmayan uygulamaları ilgili makamlara bildirme hakkı ve sorumluluğu da bulunmaktadır.

¹⁸ Detaylı bilgi için bkz. Art.74 Abs.1 Nr.7 GG.

¹⁹ SGB XII.

²⁰ Yıllık geliri 100.000 Euro'nun üzerinde olan çocuklar ya da ebeveynler ya da yaşlılar Temel Güvence hakkından yararlanamamaktadırlar. Detaylı bilgi için bkz. <https://www.landkreis-verden.de/gesundheit-senioren-und-soziales/soziales/hilfe-zum-lebensunterhalt-grundsicherung-im-alter/>

²¹ Bu hak çerçevesinde bir kişi için 2013 yılı itibari ile yaklaşık olarak 374 Euro civarında (bir kişi için 45 metrekarelik kira alanı kapsayacak şekilde- her ilin metrekare başına düşen kira miktarı hesaplanmaktadır. Çünkü kira miktarları illere ve bölgeye göre değişiklik gösterebilmektedir) kira yardımı yapılmakta olup, ayrıca buna ek olarak 345 Euro ve gerekli durumlarda 59 Euro daha verilmek üzere asgari düzeyde yardım yapılmaktadır. Ancak kişinin içinde bulunduğu durum ve gereksinimine göre bu para miktarı değişebilmektedir. Bu grupta yer alan yaşlıların hastalık ve bakım sigorta katkı payları devlet tarafından karşılanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. <http://www.vif-do.de/GrundsicherungDeutsch.pdf>

²² Detaylı bilgi için bkz. <http://www.tagesspiegel.de/wirtschaft/verbraucher/altersvorsorge-wenn-die-rente-nicht-reicht/1151534.html>

Almanya'da yatılı kuruluş giderlerinin çok yüksek olduğu bilinmektedir. Eğer yatılı bir kuruluştaki bakım görmesi gereken bir yaşlının emeklilik geliri ve bakım sigortasının sunduğu olanaklar, yatılı bakım kuruluşu giderlerini (2013 yılı itibarıyla bu kuruluşlarda bir yaşlı aylık ortalama olarak 3000 ile 3500 Euro arasında ödeme yapmaktadır) karşılamaya yetecek miktarda değilse ve yaşlıyı bu konuda destekleyebilecek herhangi bir yakını (çocuk) yoksa ya da yakınlarının bu desteği karşılayacak gücü yok ise, devlet temel güvence aracılığıyla kalan miktarı karşılamakta ve yaşlı bakım kuruluşuna alınmaktadır.²³ Temel güvence hakkının yaşlılar açısından 2008 yılından önceki dönemde de (2008 yılında herkes sağlık ve bakım sigortası kapsamına alınmıştır) önemli bir işlevi bulunmaktaydı. Çünkü 2008 yılı öncesinde toplumda herkes sağlık güvencesine sahip bulunmamaktaydı. O tarihlerde sağlık sigortası kapsamında olmayan yaşlılar, sağlık olanaklarından yine temel güvence hakkı aracılığıyla yararlanabilmekteydiler. Sosyal devletin bir gereği olarak Almanya'da şekillenmiş olan "Temel Güvence" hakkının yaşlılar açısından hayati bir öneme sahip olduğunu tekrar belirtmek gerekmektedir. Bu yönüyle bakıldığında sosyal refah devletinin insan onuruna yaraşır bir yaşam sürme açısından gerekli ve zaruri bir sistem olduğu söylenebilir.

Yaşlıya, aile hukuku (Familienrecht) çerçevesinden de bakıldığında, yaşlı bakım gereksiniminin karşılanmasında birinci derecede sorumluluk aile üyelerine verilmiştir.²⁴ Ancak bu sorumluluk kültürel olarak ifade edilmiştir. Çünkü Almanya'da yaşlılara yönelik hizmetler kurumsallaşmış bir yapıdadır. Muhafazakâr refah modeli içerisinde yer alan Almanya'nın refah hizmetlerinin şekillenmesinde sorumluluk aile ve devlet arasında paylaştırılmıştır. Ailenin, yaşlıyla ilgili sorumlulukları geleneksel anlamda yerine getirmesi beklentisi bulunmaktadır. Ailenin sorumluluklarını yerine getiremediği durumlarda devlet yaşlıyı destekleme yoluna gitmektedir. Sözü edilen bu sorumluluktan kastedilen, aile üyelerinin (çocukların) yaşlıyla (anne, baba) aile bağları çerçevesinde ilgilenmesi ve ona gerekli maddi-manevi desteği vermesidir. Diğer taraftan aile bağlarının eskiye oranla giderek zayıfladığı ve bireyselleşmenin ön plana çıktığı

²³ Bu bilgi, yazarın 2013 yılı Bahar Döneminde Almanya Katholische Stiftungsfachhochschule Soziale Arbeit München'de Erasmus Programı çerçevesinde bulunduğu dönemde Prof. Dr. Peter Obermaier van Deun'un verdiği "Traegerschaften von Pflegebetrieben: Formen, Organisationen und Verwaltung aus rechtlicher Sicht" ders notlarından edinilmiştir. Bunu şu şekilde örnekleme olanaklıdır: Bakım sigortasına göre üçüncü kademede bulunan ve bir yatılı bakım kuruluşunda 24 saat boyunca bakım görmesi gereken bir yaşlı için bakım sigortası, 2013 yılı itibarı ile her ay için 1.550 Euro ödeme yapmaktadır. Bakım kuruluşuna ödenmesi gereken aylık miktar ise 3.000 Euro ise, geriye kalan 1.450 Euro'nun karşılanmasından normal şartlarda kişi ya da çocukları sorumludur. Ancak yaşlının bunu karşılayacak gücü yok ise ve yukarıda belirtilmiş olan şartları yerine getiriyorsa, söz konusu geriye kalan para miktarı devlet tarafından temel güvence bütçesinden karşılanmaktadır. Yine aynı şekilde bakım sigortasının ödemediği parasal miktar ve yaşlının emeklilik maaşı toplamı yatılı kuruluş giderini karşılamaya yetmiyorsa, kalan para miktarı temel güvenceden karşılanmaktadır.

²⁴ Art.3 Abs.1 SGB XI.

Almanya’da²⁵ yaşlılara yönelik sunulan kurumsal hizmetlerin son derece önemli bir açığı kapattığını söylemek olanaklıdır. Bunun bilincinde olan yasa çıkarıcıların bu nedenle Bakım Sigortası’nı yaşama geçirdikleri söylenebilir. Aile üyelerinin bulunmadığı ya da devrede olmadığı durumlarda, ilgili meslek elemanları ya da gönüllü kişiler yaşlıya gerekli desteği kurumsal hizmetler olarak sunmaktadır. Toparlamak gerekirse Almanya’da, ekonomik ve sosyal haklar bağlamında sağlık, bakım (evde ve kurumda), emeklilik, rehabilitasyon merkezlerinden yararlanma, temel güvence, sosyal yardım, danışmanlık gibi hakların yaşlılar açısından önemli bir yeri olduğunu söylemek olanaklıdır.

Yukarıda ifade edilmiş olan yaşlılara yönelik temel hakların ve bu bağlamda uygulamaların ancak sosyal bir refah devleti modeli içerisinde anlam kazanacağı ortadadır. Sözü edilen bu modelde sosyal harcamalara yeterli ve makul oranda bir bütçenin ayrıldığı düşünüldüğünde özellikle yaşlılar lehine iyi bir alternatif oluşturduğu düşünülmektedir.

Sonuç

Dünyanın önde gelen refah ülkeleri arasında yer alan Almanya sosyal devlet anlayışı ile liberal devlet anlayışını birbirine bağdaştırmıştır. Her ne kadar Anderson (1990) tarafından yapılmış olan refah devletleri sınıflamasında muhafazakâr devletler grubunda ele alınmış olsa da, geçmişten günümüze Alman refah devletinin yeni bir zeminde değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.²⁶Bunu genel olarak şu şekilde açıklamak olanaklıdır: Alman sosyal refah devletinin liberal muhafazakâr ve sosyal demokrat olmak üzere iki yönlü bir modelden oluştuğu söylenebilir. Almanya’nın liberal yönünü sosyal güvenlik sistemi oluşturmaktadır. Sosyal sigortalar aracılığıyla (emeklilik, hastalık, bakım, işsizlik, kaza) sunulan sosyal olanaklar – Almanya örneğinde toplumun tümünü kapsamakla birlikte - statükocu bir anlayış çerçevesinde sistematize edilmiştir. Sözü edilen sistem, dayanışma ilkesi çerçevesinde prim ödemelerine dayanarak oluşturulmuştur. Burada kişiler gelir durumuna göre devlet ya da özel yapılardan kendi tercihleri doğrultusunda yararlanabilmektedir. Buna karşın Almanya’nın sosyal demokrat yönüne bakıldığında ise, sosyal olanakların statükoyu korumak

²⁵ Günümüzde artık iş olanaklarının farklı bölge ya da kentlerde olması çocukların ebeveynleri ile ilgilenememesindeki önemli etkenlerden birisidir. Diğer taraftan bilindiği üzere yaşlı bakımı ailede daha çok kadınlar (kız çocukları ve gelinler) tarafından yerine getirilmekte olup, evde bakım hizmetinin sunumunda kadınlar profesyonel bakım elemanı yanında önemli bir katkı sunmaktadır. Ancak Almanya’da her geçen gün daha fazla kadının iş yaşamında yer alması, sunulan bu katkının azalması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yıllar bazında gelecekte ailesi yanında bakılan yaşlı sayısının giderek azalacağını söylemek olanaklıdır. Bu açıdan bu alandaki hizmetlerin kurumsallaşmasının önemli bir çerçeve oluşturduğu düşünülmektedir.

²⁶ Bu konuda literatürde yapılmış olan değerlendirmelerden biri Schmidt tarafından yapılmış olanıdır. Buna göre Alman Refah Devleti muhafazakâr ve sosyal demokrat devletler arasında yer alan merkezi bir devlet pozisyonunda bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Schmidt, Sozopolitik in Deutschland, 2005: 149 / Ayrıca bkz. Bellermann, 2014: 54.

üzere değil, tersine bunu değiştirmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Daha açık bir ifade ile burada, dezavantajlı konumda bulunan kişilerin daha iyi bir konuma getirilmesi, diğer bir deyişle toplumda sosyal adaleti sağlamak için kişilerin desteklenmesi (sosyal teşvik, temel güvence, aile yardımları vb.) söz konusudur. Sistem giderleri prim ödeme şartı bulunmaksızın vergilerden karşılanmaktadır.

Almanya'da temel haklardan biri olan ve ayırt edici bir özelliği bulunan "temel güvence hakkı" esasında liberal anlayış ile çatışan bir nitelikte bulunmaktadır. Gereksinimi durumunda yaşlının bakım hakkı çerçevesinde temel güvence, örneğin bakımevinde yatılı hizmet alması gereken bir yaşlının geliri bakım giderlerini karşılamaya yetecek bir seviyede değilse ve çocukları da bu konuda herhangi bir destek sunmıyorsa, eksik kalan kısım bunlar dışında herhangi bir koşul aranmaksızın devlet tarafından temel güvence bütçesinden karşılanmaktadır. Diğer liberal devletlere bakıldığında, bu durumun yalnızca çok muhtaç durumda bulunan kişiler için söz konusu edildiği görülmektedir. Oysa Almanya'da temel güvence hakkından yaşlıların tümü gerekli durumlarda yararlanabilmektedir. Örneğin maaşları diğer emeklilere kıyasla daha iyi düzeyde bulunan emekli devlet görevlileri (Beamte) gerekli durumlarda temel güvence hakkından yararlanabilmektedir.

Özünde liberal bir ülke olan Almanya'nın bu yönünün devamlılığını sağlayabilmek için sosyal devlet yönünü bilinçli olarak geliştirdiği daha önce ifade edilmişti. Aynı durum, yaşlılara yönelik sosyal politikalarda da görülmektedir. Almanya'nın yaşlı nüfusa yönelik olarak geliştirdiği sosyal politikalara bakıldığında, bu politikaların oluşturulmasındaki temel etmenin insani bakış açısının yanında yaşlı bir ülke gerçeği ile karşı karşıya kalan bir ülkenin başka çıkar yolunun bulunmamasıdır denebilir. Bunu destekleyen en önemli veri ise yaşlı bakımının yine bir sigorta sistemi çerçevesinde ele alınması ve katkı payının emeklilerden de alınmaya devam etmesi olarak gösterilebilir. Diğer bir deyişle devlet, yaşlılık döneminde kişiye gereksinimi halinde bakım hizmeti vermekte, ancak bunun için kişiden katkı payı almaktadır. Yani Almanya finansmanı kişilerden karşılanan bir bakım sistemi oluşturmuştur. Bu bakış açısının liberal anlayış ile örtüştüğü söylenebilir. Muhafazakâr devletler sınıflaması içerisinde yer alan Almanya, esasında liberal bir ülke konumunda bulunmaktadır. Ancak liberal devletler sınıflaması içerisinde değerlendirilen örneğin İngiltere gibi devletlere kıyasla sosyal devlet yapı ve kurumlarını çok daha fazla bir oranda içselleştirmiştir denebilir. Bunun en önemli göstergesi de, sözü edilen katkı payını ödeyemeyecek durumda olan yaşlıları ya da katkı payını ödeyen, ancak bakımevi masraflarını bakım sigortasına rağmen karşılayamayacak durumda olan yaşlıları, vergilerden karşılanan temel güvence hakkından yararlandıran bir anlayışı da geliştirmiş olmasıdır. Bu yönüyle de Almanya'nın, sosyal devlet anlayışı doğrultusunda ve muhafazakâr devletler sınıflaması dışında, daha sosyal demokrat sınıflamasındaki devletlere yakın bir bakış açısıyla hareket ettiği

söylenbilir. Sonuç olarak sosyal refah devletinin, bu bağlamda ise Almanya refah devletinin, yaşlılara yönelik haklar açısından önemli kazanımlar getirdiği ve günümüz dünyasında alternatif bir sistem oluşturduğunu söylemek olanaklıdır.

KAYNAKÇA

- AKTAN, Can ve Özlem Özkıvrık (2003) “Sosyal Devletin Temel Özellikleri” (<http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/anasayfa-refah.htm>) (Erişim: 27.01.2015).
- ANDERSON, Esping Gosta (1990) **The Three Worlds of Welfare Capitalism**, New Jersey: Princeton University Press.
- AVRUPA KONSEYİ (1996) **Avrupa Sosyal Şartı**, Strasbourg. (<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/sosyalsart.pdf>) (Erişim: 21.01.2015)
- BELLERMANN, Martin (2014) “Sozialstaatliche Rahmenbedingungen in Deutschland”, iç. **Soziale Versorgung zukunftsfähig gestalten**, Wiessbaden: Springer FW, s. 53- 62.
- BERGER, A. Peter (2007) ”Die ‘drei Welten’ des wohlfahrtsstaatlichen Kapitalismus”, **Seminar: Soziologie des Wohlfahrtsstaates**, Universitaet Rostock. (http://www.wiwi.uni-rostock.de/fileadmin/Institute/ISD/Lehrstuhl_Makrosoziologie/Lehrmaterialien/Prof._Berger/Seminare_SoSe_07/Soziologie_des_Wohlfahrtsstaates/Roehrdanz_ua_Wohlfahrtsstaat_Handout_2007-06-26_01.pdf) (Erişim: 14.01.2013).
- BOGEDEN, Claudia (2007) “Die Zukunftdes Sozialstaates- Ein Gang durch die Debatte”, iç. **Diskurs- Zukunft des Sozialstaats- Sozialpolitik**, Bonn: Bonner Uni Buchdruckerei, s. 126- 138. (<http://library.fes.de/pdf-files/wiso/05033.pdf>) (Erişim: 02.02.2015).
- BOLKOVAC, Martin (2012) **Sozialpolitik im internationalenVergleich**, Avusturya: VOGB.
- BRİGGS, Asa (1999) “The Welfare State at Historical Perspective”, **Archives Europeennes de Sociologie**, C. 2, S. 2, s. 221–259.
- Bundesministerium für Arbeit und Soziales- BMAS (2013) **Sozialbericht**. (<http://www.bmas.de/DE/Service/Medien/Publikationen/A101-13-sozialbericht-2013.html>) (Erişim: 03.01.2015).
- Bundesministerium für Arbeit und Soziales- BMAS (2015) **Sozialbudget**. (http://www.sozialpolitik-aktuell.de/tl_files/sozialpolitik-aktuell/_Politikfelder/Finanzierung/Datensammlung/PDF-Dateien/abbII1a.pdf) (Erişim: 12.05.2015).
- Bundesministerium für Arbeit und Soziales- BMAS (2010) **Sozialleistungsquote**. (<http://www.aba-online.de/docs/attachments/5d7dd793-19d8-4dc3-94a7-56f44ecf5143/Z2Ea-Sozialbudget-Sozialleistungsquoten-2014-Juli-2015-SD.pdf>) (Erişim: 17.12.2014).
- ÇAĞLAR, Türken (2015) ”Yaşlılık ve Bakım Sigortası: Almanya Örneği”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, C. 26, S. 1, s. 205- 222.

- Deutscher Bundestag (2015) **Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland- ga- endertes Dokument**, Berlin: H. Heemann GmbH.
- FERRARA, Maurizi (2006) "Sosyal Avrupa'da Güney Avrupa Refah Modeli", **Sosyal Politika Yazıları** (Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 195- 229.
- GİDDENS, Anthony (2000) **Üçüncü Yol** (Çev. Mehmet Özsay), İstanbul: Birey Yayıncılık.
- GOFFMANN, Erving (1972) **Über die sozialen Situation psychiatrischer Patienten und anderer Insassen**, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- GÖKBAYRAK, Şenay (2001) "Sosyal Devletin Gelişimi Üzerine Güncel Tartışmalar: Ele Verir Salkımı Kendi Yutar Talkımı", **Çalışma Ortamı Dergisi**, S. 59 (<http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/sosyal-devletin-gelisimi-uzerine-guncel-tartismalar-ele-verir-talkini-kendi-yutar-salkimi/>) (Erişim: 02.04.2015).
- GÖKBAYRAK, Şenay (2009) "Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar", **Çalışma ve Toplum Dergisi**, S. 21, s. 55-81.
- GÜNAL, Pınar (2009) **Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikası Çerçevesinde Güney Avrupa Sosyal Devlet Modeli ve Türkiye**, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi.
- HENKEL, Micheal (2002) **Sozialpolitik in Deutschland und Europa**, Thüringen: Druckerei Sömmerda GmbH.
- HOCKERTS, H. Günter (1980) **Sozialpolitische Entscheidungen im Nachkriegszeit**, Stuttgart: Klett- Cotta.
- İGL, Gerhard ve Thomas Klie (2007) **Das Recht der älteren Menschen**, Baden Baden: Nomos.
- Kamu Harcamalarını İzleme Platformu (2012) **Sosyal Harcamalar Raporu**. (<http://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/milletvekilimektup2012.pdf>) (Erişim: 27.03.2015).
- KECK, Wolfgang (2012) **Die Vereinbarkeit von häuslicher Pflege und Beruf**, Berlin: HUBER.
- KORAY, Meryem (2001) "Küreselleşen Dünyada Avrupa Modelinin Sınırları ve Sorunları: Refah Devleti Nereye?", **Avrupa Araştırmaları Dergisi**, C. 9, S. 2, s. 9- 43.
- MÖHLE, Marion (2001) **Vom Wert der Wohlfahrt. Normative Grundlagen des deutschen Sozialstaats**, Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- OSCHMANSKY, Frank und Jürgen Kühl (2010) "Wohlfahrtsstaatliche Grundmodelle", **Bundeszentrale für politische Bildung**. (<http://www.bpb.de/politik/innenpolitik/arbeitsmarktpolitik/55072/wohlfahrtsstaatliche-grundmodelle?p=all>) (Erişim: 18.01.2015).
- ÖZDEMİR, Süleyman (2007) **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul: İTO Yayınları.
- ROSANVALLON, Pierre (2004) **Refah Devletinin Krizi** (Çev. Burcu Şahinli), Ankara: Dost Kitabevi.
- SACHSE, Christofher, Florian Tennstedt (1998) **Die Geschichte der Armen für Sorge in Deutschland. Vom Spätmittelalter bis zum 1. Weltkrieg**, Stuttgart: Kohlhammer.

- SCHMİDT, Manfred (2005) **Sozialpolitik in Deutschland. Historische Entwicklung und internationaler Vergleich**, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- SCHMİDT, Joseph (2012) **Struktur und Dynamik von Sozialausgaben**. (<http://www.bpb.de/politik/grundfragen/deutsche-verhaeltnisse-eine-sozialkunde/138831/struktur-und-dynamik-von-sozialausgaben?p=all>).
- SCHUBERT, Klaus ve Martina Klein (2006) **Politiklexikon**, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung.
- SEYYAR, Ali ve Sema Oğlak (2005) “Almanya ve Japonya’da Bakım Sigortası Uygulamaları”, **İktisat Fakültesi Mecmuası**, C.55, S.1, s. 735- 757. (<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifm/article/view/1023007258>).
- Statistisches Bundesamt- Destatis (2013) **Datenreport- Ein Sozialbericht für die Bundesrepublik Deutschland**, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung (bpb). (<https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Datenreport/Downloads/Datenreport2013.pdf;jsessionid=98EA37F6043FCE900FD400D2C513645B.cae4?blob=publicationFile>) (Erişim: 15.05.2015).
- Sozialgesetzbuch Allgemeiner Teil I (2013) **Das gesamte Sozialgesetzbuch SGB I bis SGB XII**, Regensburg: Walhalla Fachverlag
- ŞENKAL, Abdülkadir (2005) **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- WHO (2005) **Internationale Klassifikation der Funktionsfähigkeit, Behinderung und Gesundheit**, Genf: Deutschen Institut für Medizinische Dokumentation und Information (DIMDI). (<http://www.mds-sindbad.de/infomed/Sindbad.nsf/cb004313b9/5bb3ee7c791242d2c1257172003447fb?OpenDocument>) (Erişim: 09.02.2015).
- ZENGİN, Merve (2014) “Güney Avrupa Sosyal Refah Modeli”, **Akademik Perspektif**, Marmara Üniversitesi, AB Enstitüsü. (<http://akademikperspektif.com/2014/02/20/guney-avrupa-sosyal-devlet-modeli/>) (Erişim: 10.02.2015).
- <http://www.vif-do.de/GrundsicherungDeutsch.pdf> (Erişim: 03.01.2015).
- <https://www.landkreis-verden.de/gesundheit-senioren-und-soziales/soziales/hilfe-zum-lebensunterhalt-grundsicherung-im-alter/> (Erişim: 03.01.2015).
- <http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/sozialausgaben-steigen-auf-rekordniveau-a-913556.html> (Sozialbericht) (Erişim: 14.01.2015).
- <http://wko.at/statistik/eu/europa-sozialausgaben.pdf> (Sozialausgaben in EU Laender) (Erişim: 12.02.2015).
- http://arsiv.sodev.org.tr/Okullar/SDO/ders_notlari/sosyal_devlet.html (Meryem Koray, Sosyal Devlet- Refah Toplumunu, SODEV Demokrasi Okulu Ders Notları) (Erişim: 23.02.2015).
- <https://www.landkreis-verden.de/gesundheit-senioren-und-soziales/soziales/hilfe-zum-lebensunterhalt-grundsicherung-im-alter/> (Erişim: 23.02.2015).
- <http://www.bmas.de/DE/Service/Publikationen/a360-14-nationaler-sozialbericht-2014.html> (Nationaler Sozialbericht 2014 Deutschland) (Erişim: 03.03.2015).
- <https://www.juris.de/jportal/portal/page/homer1.psml?nid=jnachr-JU->

NA150300673&cmsuri=%2Fjuris%2Fde%2Fnachrichten%2Fzeigenachricht.jsp
(Erişim: 03.03.2015).

http: //www.tagesspiegel.de/wirtschaft/verbraucher/altersvorsorge-wenn-die-rente-
nicht-reicht/1151534.html (Erişim: 05.03.2015).

https://books.google.com.tr/books?id=pHO32kIGki8C&pg=PA107&lpg=PA107&dq=d
ie+grundrechte+f%C3%BCr+senioren+des+deutschen+sozialstaates&source=bl
&ots=whwGW7wYBC&sig=zerkuvct37D_1534O8ri0GUvKXI&hl=tr&sa=X&v
ed=0CD0Q6AEwBGoVChMIzcK4tfv9xgIVzA8sCh2XIwRm#v=onepage&q=di
e%20grundrechte%20f%C3%BCr%20senioren%20des%20deutschen%20sozials
taates&f=false (Erişim: 06.03.2015).